

Lakatos Éva
(1931–2014)

Előrebocsájtom, hogy nagyon szubjektív leszek. Lakatos Évát 29 évig mondhattam anyai barátnőmnek, ebből 16 évig ültünk egymással szemközti íróasztaloknál.

Lakatos Éva a sajtóbibliográfia terén hasonlóan jelentős életművet hozott létre, mint amit Szinnyi József a sajtóbibliográfiájával és a magyar írók életrajzi gyűjteményével alkotott. Mert Éva hatalmas munkabírással, életkedvvel, tervekkel teli erős asszony volt.

Evangélikus kántortanító szülők gyermekeként született 1931. december 17-én a Kiskőrös melletti Bócsán. Az alföldi tanyasi élet, ahol a legegyszerűbb dolgokért is kilométereket kellett gyalogolni, megedzette. Elöttem van a kép, amit elbeszélése alapján a naiv festőművész megfestett, ahogy a libákat legeltető és lázas betegen elalvó kislányt a ludak keltegetik, csipkedik, hogy magához térjen.

Első munkahelye 1949-től 1952-ig az Országgyűlési Könyvtár volt. 1953-ban került az Országos Széchényi Könyvtárba, előbb egy évig a Gyarapítási osztályon dolgozott, majd a Dezsényi Béla vezette Hírlaptár munkatársa lett. Dezsényi személye meghatározóvá vált Lakatos Éva számára. A nagy műveltségű Dezsényi nemcsak vezetője volt az állománygyarapítás, feldolgozás, nyilvántartás, raktározás és olvasószolgálat tekintetében különgyűjteményként működő Hírlaptárnak, de kutatta és oktatta is a sajtótörténetet. Ő figyelte fel a fiatal lányra, és javasolta, hogy tanuljon tovább. Éva először főiskolai könyvtárosi diplomát szerzett, majd 1974-ben elvégezte az ELTE könyvtár szakát is. Mindezt két gyermek mellett tette. Megemlítendő, hogy Éva nem riadt vissza semmilyen külön munkától, ha a szükség úgy hozta, gépelést is vállalt kutatók, társintézmények számára.

1969-ben, amikor a Hírlaptár megszűnt különgyűjtemény lenni, csalódottan átment a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba. Innen 1971-ben egy évre a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárába került. 1972-ben lehetőség kínálkozott visszatérni az Országos Széchényi Könyvtárba, ahol először a Plakát- és kisnyomtatványtár munkatársa lett, majd az induló állományvédelmi mikrofilmzéshez csatlakozva készítette a hírlapok címfelvételeit. 1977-től a Hírlapfeldolgozó osztályra került, ahol elkezdődött az időszak kiadványok rekatalogizálása. 1984-től a Hírlaptári Csoportot vezette az Olvasó és Tájékoztató Szolgáltatón belül, egészen 1993-as nyugdíjba vonulásáig; az utolsó esztendőben már az Olvasó és Tájékoztató Szolgálat osztályvezetője is volt. Azonban a szó szoros értelmében soha nem ment nyugdíjba, folyamatosan bejárt, szinte naponta, még 80. életévén túl is, részt vett a tájékoztatásban és kitaróan dolgozott a bibliográfián.

Lakatos Éva publikációi két csoportba sorolhatók: egyrészt a regisztráció, a hírlapok bibliográfiai feltárása és a további kutatások számára hozzáférhetővé tétele, ily módon a kutatók munkájának segítése foglalkoztatta. Repertorizálta a *Magyar Írás* című 1921-től 1927-ig létezett irodalmi, művészeti, társadalmi és kritikai havi folyóiratot (megjelent 1973-ban), valamint *A Toll* című 1929 és 1938 között megjelenő szépirodalmi és kritikai hetilapot (megjelent 1977-ben). A magyar irodalomtörténet-írás egyik alapműve, kiindulópontja a negyven füzetet kitevő antikváriusi kézikönyvvé lett a *Magyar irodalmi folyóiratok bibliográfiája* (megjelent 1972–2000), amiről Éva sokszor sajnálkozva jegyezte meg, hogy mutató nem készült hozzá. A színháztörténeti kutatás számára elengedhetetlen munkája *A magyar színházi folyóiratok bibliográfiája 1778–1949*, amely 1993-as első kiadása után 2011-ben megérhetett még egy kiegészített második kiadást is. Másrészt időről időre megjelentek írásai a *Magyar Könyvszemlé*ben, több sajtótörténeti írását tartalmazza a *Sikersajtó a századfordulón* című, 2004-ben megjelent és Dezsényi Bélának szentelt kötete. Még idős korában is nagy vállalkozásba fogott, *A magyar sajtótörténet válogatott bibliográfiája 1704–1944* (2010–2014) az 5. kötettel lezárult. Bár kapott felkérést a bibliográfia 1945-től 2000-ig terjedő éveinek feldolgozására is, de ennek gyűjtőmunkálatait éppen csak elkezdhetette.

Munkásságért 1999-ben Szinyei József-díjban részesült, 2013-ban pedig az Országos Széchényi Könyvtárban eltöltött életpályája elismeréseként bibliothecaria emerita kitüntető címet adományoztak neki.

Íróasztalán az üveglap alatt fiai fényképei mellett tanítómesterétől, szakmai példaképétől, Dezsényi Bélától származó idézet volt olvasható: „*A hírlap él, megkötni nem engedi magát, sorsa éppoly változatos, mint az emberé.*” Lakatos Évához szakmai tanácsért mindig lehetett fordulni, bonyolultabb kérdéseknél azt mondta: várj, holnapra utánanézek, és akkor hozta az évtizedek során saját maga által gyűjtött és cédulákra gépelt, hatalmasra növekedett tárházából az adott témára vonatkozó irodalmat. Módszeresen gyűjtötte a helyi és az országos politikai lapokból (mindenből, ami a kezébe került) a gyász híreket (nagy segítséget nyújtva ezekkel az adatokkal a legkülönbözőbb tudományterületek kutatóinak), valamint minden, a periodikumokkal (indulás, megszűnés, összeolvadás, címváltozás stb.) kapcsolatos hírt. A szakirodalmat mindig figyelemmel kísérte, és felhívta a figyelmet, ki publikált az adott kérdéstről legutóbb, ehhez, vagy ahhoz a témához mit kellene a szakfolyóiratokban feltétlenül elolvasni. Ezt a segítséget az érdeklődő olvasónak is megadta, hiszen örült, ha segíthetett. Mindig hangsúlyozta, a könyvtárban a raktáros a legfontosabb munkatárs, őt nagyon meg kell becsülni. Évához hozzátartozott még a nagy elődök, a hagyományok tisztelete, a ragaszkodás; a régi hírlapkötetek féltése-óvása mellett hűséges volt a tárgyakhoz: régi NDK-írógépén írt, és „Gulyás Pali bácsi” székén ült.

Csak Gulyás Pál töltött el több időt az Országos Széchényi Könyvtárban, mint Lakatos Éva, akinek megadatot, hogy életének majd' hatvan éve fonódott össze az intézménnyel. Munkatársak jöttek-mentek mellette, Éva sokakkal személyes, baráti viszonyt ápolt, mindenkihez volt kedves szava, megjegyezte házastársaik, gyermekeik nevét.

Lakatos Éva szinte „intézmény” volt, mindennapjainknak olyan részese, akiről sokan nem is gondoltuk, hogy lesz idő, amikor hiába keressük.

Rózsa Mária

Botkáné Lakatos Évára emlékezve

Kedves Éva!

Szeretett, nagy tudású tanítóm, kolléganőm és barátom, Te, a mi ragyogó szellemiségű és szépségű Lakatos Éváunk, így – minden egyezségünk ellenére, amit nap, mint nap megkötöttünk Veled – itt hagyta engem és sokunkat, akik a rajongóid és követőid voltunk.

Szinte fáj ezt leírnom, mert most is itt élsz bennem, és ez már így is marad, mert mindenben a legfőbb oktatóm és mesterem voltál attól a naptól kezdve, hogy beléptem az OSZK-ba. Még a kórházból is SMS-ekkel támogattál az erdélyi fürdőkről készülő könyvemhez újabb hírlapbéli címadatokat küldve a sok száz után is, amiket korábban kaptam meg Tőled.

Szerencsésnek tartom magam, hogy egy olyan okos, szép és nagy tudású nővel hozott össze a sors, amilyen Te voltál. Most is látom, ahogy a mikrofilmtárba beléptem, és Te kedvesen magad mellé ültetve azonnal kezdted beavatni a hírlapok és folyóiratok rejtelmébe. Minden, amit erről a szerteágazó és hatalmas terjedelmű sajtó-világról megtudtam és megtanultam, azt Neked köszönhetem, mert éveken át együtt dolgozhattunk, ahol a Te szerkesztéssel vette kezdetét a *Mikrofilmek Címjegyzéke, Időszaki Kiadványok* bibliográfiai sorozatának első kötete (1975), amelynek folytatásaként aztán a nyomdokaidban haladva, a feladatkörömet is képezve, további 12 kötetet jelent meg eddig, szerencsénkre a szakavatott lektorálásod alapján. Te viszont evvel sem voltál megelégedve, mert mindig mondtad, hogy ”Zoli, még bennünk van és belénk ragadt 3 -4 kötet, hogy teljessé tegyük a Rákóczi lapjától a II. világháborút követő koalíciós időszak végéig, azaz 1945-48-ig, a polgári sajtó megjelenésének megszüntetéséig a magyar sajtó teljes anyagát.” Sajnos, az OSZK Hírlaptárát és annak hírlap kötetei állományának védelmét megszüntető intézkedések nem tették már lehetővé ennek a több évtizeden át töretlenül haladó és eredményes nagy műnek a teljességre törekvő befejezését. Sokszor hallgattam az erről szóló bánatos szavaidat és panaszaidat, meg hogy többet kellene tennünk az egyre pusztuló történelmi értékű hírlapkötetek megmentéséért, amelyek zömében csak itt nálunk lehetnek fel egyetlen példányban. De hiszen azért mikrofilmeztük „őket” – az OSZK hiányait is kiegészítve – hazai és a határon túli magyar gyűjteményekből, hogy kivonhassuk a forgalomból az eredeti példányokat, és így megőrzött állapotukban fennmaradhasanak épségükben az utókornak!

Irgylésre méltó vidám természeted segítette át és adott erőt, ad ma is, ahogy mondtad a vállamra ütve: „Zolikám a végén sikerülni fog meglátod, mert ezek a veszesebb idők is elmúlnak egyszer, s ha nem is nekünk, de a Te és a mi tanítványainknak biztosan sikerülni fog ennek a hatalmas értékű, egész Közép-Európát átfogó sajtógyűjteményünknek a megőrzése és bibliográfiai feltárása, közreadása. Te csak támogasd ezeket a fiatal fiúkat és könyvtáros hölgyeket, kedves évfolyamtársam!” Mert együtt jártunk a más szakokon már diplomát szerettek részére az ELTE-n létrehozott hároméves könyvtáros szakra is, ahol több évfolyamtársunk is szerelmes lett a ragyogó szemű és szépségű Évába. Ezt is, amikor szóba került, csak szelíd mosolyoddal nyugtáztad, és azt mondtad nekem: „Ó Zoli, te csak tudod, hogy ilyen rajongóim és kitartó hódolóim az OSZK-ban is szoktak lenni a kollégáim között és még az olvasóim között is.” Igazat mondott, mert valóban többüket ismerhettem, és néha nap nekem is eszembe jutott: ”... bárcsak köztetek lehetnék...”

A természetes szépséged mellett azonban a szellemednek ragyogása, a hírlapok iránti nagy szereteted áradt ki belőled, és ez az, ami megfogott engem is, és fogva tart már örökké.

Beigazolódott az a mondásod is: „Tudod, Zolikám, amikor az ilyen bibliográfusok és könyvfirkászok, mint mi is vagyunk, egyszer csak tankönyvekké válunk, akkor már egyáltalán nem lesz érdekes, hogy kik és mik voltunk, és mennyit és kikkel vívtuk napi harcainkat, csak az eredmény számít, hogy kézbe vegyenek és olvassanak minket a diákok, egyetemisták és a leendő könyvtárosok. Hát ha használtunk valamit és segíteni tudunk az utánunk jövő lelkes és tehetséges fiataloknak, amilyenek talán mi is lehettünk egykoron.”

Drága Éva, Te már látod, hogy ez mind megvalósult, és így igaz öröm tölthet el ott fenn a magas évi mezőkön, ha olykor ránk veted majd a tekintetedet. Ezért aztán az itteni rögzös földi világból annál nagyobb szeretettel köszönt Téged mindenkori lelkes híved.

Nagy Zoltán